

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap
Dekanus

YTTRANDE
2014-10-30

Miljödepartementet
103 33 Stockholm

m.registrator@regeringskansliet.se

**SLU:s yttrande över remiss från
Miljödepartementet angående Naturvårdsverkets
redovisning av regeringsuppdraget att ta fram ett
förslag till en strategi för miljökvalitetsmålet
Storslagen fjällmiljö (M2014/1412/Nm).**

Sammanfattning av SLU:s synpunkter

- SLU anser att rapporten i stort ger en bra beskrivning av nuläget och de utmaningar som finns för att uppnå miljömålet "*Storslagen fjällmiljö*" och SLU instämmer i de flesta av remissens huvudpunkter.
- SLU anser att rapporten är mycket välskriven. Den tar, till största delen, ett helhetsgrepp om fjällskapet, inklusive sjöar, vattendrag och våtmarker, samt kopplar till områden utanför fjällen när detta anses relevant, t ex renens vinterbetesområden vid kusten och i skogslandet. För ett holistiskt landskapsperspektiv, när det gäller vatten i fjällen, bör dess betydelse lyftas fram ytterligare som en särskild resurs och ekosystemtjänst – friskt drickbart vatten, flödesregim, etc.
- Naturvårdsverket ska ha beröm för hur processen har skötts med mycket samverkan och lyhördhet för synpunkter från involverade personer/organisationer. Ett förtroende över processen och innehållet i förslaget stärks också av den översikt i bilaga 2 som listar organisationer/personer som har medverkat. Det hela bäddar för fortsatt bra samarbeten.
- SLU menar dock att rapporten skulle tjäna på att kortas ned.
- Etappmålen har sammanfattats i inledningen av varje avsnitt under kap 7. Dock, det vore önskvärt om de konkreta förslagen till nya etappmål som lyfts fram (kap 7) tydliggörs ännu mera i den övergripande sammanfattningen (kap 1).

- Referenser och fotnoter inger ökat förtroende för förslagen och möjliggör för läsaren att själv kolla upp de påståenden och underlag som lyfts fram.
- Insatser för ledsystemet är angeläget ur flera aspekter bl.a. turism och markslitage. SLU vill trycka på att vid genomgång av ledsystem även titta över påverkan från cykel (se kommentarer till Avsnitt 7.4.4.3 nedan). SLU instämmer i behovet av uppgradering och översyn av fjällederna och har, när det gäller information och naturvägledning kring lederna, flera utvecklingsförslag.
- Det är bra att Naturvårdsverket slutar använda ord som *vildmark* i samband med beskrivningen av fjällandskapet. Bara i början av rapporten finns det kvar ”gamla” skrivningar dvs *vildmark*. I slutet av förslaget refereras istället till fjällandskapet som *mindre påverkat* eller *vidsträckta kulturmarker*, vilket är mer relevanta beteckningar.
- I vissa fall saknas det slutsatser, vilket leder till att meningarna hänger lite i luften, samt att det inte framgår hur Naturvårdsverket ser på frågan, t ex avseende fäbodbruk (se kommentarer till Avsnitt 6.2, Lantbruk, sid. 47) och torvbrytning (se kommentarer Avsnitt 6.3 Fjällområden i framtiden, Resursutvinningen ökar, sid. 53-54).
- SLU uppskattar att Naturvårdsverket har uppmärksammat SLU:s deltagande i arbetet med renbruksplaner som pågår i alla samebyar i samarbete med samebyarna, Sametinget och Skogsstyrelsen och den stora vikt som läggs på renbruksplaner i Strategin för att uppnå miljömålet.
- SLU uppfattar det som mycket positivt att man i remissen tydligt betonar renen och renskötselns viktiga roll för att bibehålla ett öppet och betespräglad fjällandskap. Men SLU önskar ett något mer långsiktigt och bredare perspektiv vad gäller konsekvenser på ekosystemet av åtgärder som exempelvis ett ökat betestryck för att motverka effekter av ett varmare klimat.
- SLU stödjer förslaget att Sametinget blir en myndighet med ansvar för miljömålssystemet och vikten av att den samiska befolkningens särskilda rätt till området beaktas (se ex. 7.3.4)
- SLU stödjer att medel anslås till forskning gällande renens roll i fjällandskapet och renens behov och krav på miljön. SLU instämmer i att det finns behov av förbättrad kunskap om fjällområdets natur- och kulturvärden och anser att även forskning på ekosystemtjänster bör lyftas fram som en särskild satsning. SLU föreslår att det vore lämpligt att inkludera en översikt över pågående forskning och eventuella resultat kopplat till den forskningssatsning som Naturvårdsverket ansvarar för, ”Storslagen fjällmiljö för kommande generationer”. SLU undrar också hur det ligger till med arbetet rörande indikatorer för ”Storslagen fjällmiljö”.

- SLU välkomnar förslaget om en informationssatsning för att synliggöra kulturmiljövärden i fjällen, och vill särskilt poängtera betydelsen av att också inkludera naturvägledning.

SLU:s generella synpunkter

Allmänna synpunkter

Vad gäller ekosystemtjänster och naturkapital så finns en bra och genomtänkt text som belyser potentialen i framtida fjälllandskap men också problematiken. Emellertid saknas mycket kunskap om ekosystemtjänster, inte minst tillämpningen av dessa (vilket konstateras bl.a. i avsnitt 6.1 (s. 34) och de kulturella ekosystemtjänsterna. Forskning på ekosystemtjänster bör lyftas fram som en särskild satsning. I denna bör ingå att ekosystemtjänster skattas baserat på kända data (exempelvis från NILS – Nationell Inventering av landskapet i Sverige) på ett sådant sätt att resultaten blir användbara som indikatorer eller approximerade indikatorer i miljömålssystemet. Vidare kan inte forskning om ekosystemtjänster som koncept enbart omfatta fjällregionen. Flera ekosystemtjänster i fjällen har en koppling till skogslandskapets tillstånd och förändring. Ett bra exempel på detta är vinterbete för ren, som också lyfts fram i texten. Vad gäller ekosystemtjänster bör också konsekvenser på dessa av existerande och framtida gruvnäring, som nollställer alla former av ekosystemtjänster på den plats där brytning sker, poängteras särskilt.

Beslutsstöd och processer för väl underbyggda beslut av länsstyrelser och kommuner vad gäller markanvändning i fjällen bör lyftas fram ytterligare. Såväl länsstyrelser som kommuner har små möjligheter att bedriva ett långsiktigt strategiskt arbete för att tillsammans med experter, från ex. miljöövervakning som leverantörer av data och annan information, ta fram bra rutiner och arbetssätt. I avsnitt 7.2.5 (s. 59) skrivs ex. att länen ska redovisa en kartläggning av "olika intressens behov och anspråk på mark och vatten" och att det ska lämnas "förslag på hur dessa behov kan vägas samman". Detta är ett omfattande arbete. Det finns dock nyligen genomförda kartläggningar av markanvändningsintressen och ekosystemtjänster för Vilhelmina kommun som kan utgöra underlag. Detta arbete genomförs inom NILS – Nationell Inventering av landskapet i Sverige. I många fall borde de kommunala översiktsplanerna utgöra det mest centrala instrumentet för att genomföra en långsiktigt hållbar landskapsplanering. Detta, anser SLU, har inte lyfts fram tillräckligt i dokumentet. Här behövs en särskild satsning, som kan samordnas med en satsning på beslutsstöd och beslutsprocesser, liksom ansatser som överbryggar gränsen till Norge och som omfattar även den norska delen av fjällkedjan.

Vatten lyfts inte fram tillräckligt väl, annat än i delar som berör vattenkraft. Det är känt att klimatförändringar kommer att påverka de hydrologiska förhållandena i fjällen i form av vårflood, avsmältning, etc. som i sin tur påverkar vattendrag och sjöar. För ett holistiskt landskapsperspektiv bör vatten i fjällen lyftas fram ytterligare som en särskild resurs och ekosystemtjänst – friskt drickbart vatten, flödesregim, etc. Landskapsansatser i olika skala med de markslag som ingår

(kalvfjäll, vatten, snölegor och glaciärer, fjällbjörkskog) bör betonas i analys och forskningssatsningar.

Data och information, kunskapsuppbyggnad, kartläggning m.m. nämns kontinuerligt i dokumentet. Detta gäller även behov av forskning och en särskild forskningsinfrastruktur i anslutning till befintliga forskningsanläggningar. Här bör redan tillgängliga datakällor och infrastrukturer belysas bättre. Naturvårdsverket finansierar idag flera olika miljöövervakningsprogram för fjällmiljö, inklusive NILS – Nationell Inventering av landskapet i Sverige och THUF (Terrester habitatuppföljning inklusive MOTH; EU Life Monitoring of Terrestrial Habitat). Pågående verksamheter med relevanta data, kunskap och dokumentation bör synkroniseras med nya satsningar. Det kan nämnas att NILS har tillgång till drygt 2 miljoner kvadratmeter detaljerad fältinventeringsdata enbart från fjällen, som ett exempel, samt att THUF genomför en övergripande inventering av Annex 1 habitat i hela fjällregionen. För närvarande pågår också forskningsprojekt (finansierade av Naturvårdsverket inom forskningssatsningarna på storslagen fjällmiljö och ekosystemtjänster) där dessa data läggs samman med rörelse data från ren och älg. Dessa projekt kan ge helt nya infallsvinklar på hur nyckelarter använder fjällandskap och påverkas av förändringar. Det kan också påpekas att NILS även inventerar leder, stigar och andra linjära element i fjällen och totalt i Sverige. En översyn av tillgängliga miljöövervakningsdata i fjällen borde ingå som en särskild satsning.

Renbruksplaner betonas särskilt i dokumentet. De data och den information som finns tillgänglig – gäller renbruksplanerna som sådana med kärn- och nyckelområden samt flyttleder, GPS på ren och kartläggningen av omvärldsfaktorer – är ett underlag som redan har och som kommer att få stor betydelse i arbetet med en betespräglad, storslagen fjällmiljö. De GIS-applikationer som finns används aktivt av renskötare och i samråd mellan rennärningen och skogsbruket. I dokumentet förs renskötsel på låg- och svårutnyttjade områden fram som en viktig del i en uthållig rennärning. I en ny strategi för storslagen fjällmiljö har renbruksplansarbetet en uppenbar roll. Det finns behov av en utredning av dagens koncept för renbruksplaner och om hur dessa kan utvecklas ytterligare, inklusive förbättringar och förändringar.

Avsnitt 5.2.2 Utveckling av målbilden för precisering 1 Fjällens miljö tillstånd, sid. 21

Renbete och andra herbivorer såsom smågnagare har helt klart stor inverkan på vegetationen i fjällen och fjällnära områden. I stycket står bl.a. att betestrycket från dessa ”ska variera i tid och rum men övergripande vara högt nog för att åstadkomma en störningsregim som möjliggör för konkurrenssvaga växtarter och andra direkt eller indirekt betesgynnade ... inom hela sitt utbredningsområde i fjällen”. En störningsfaktor i fjällbjörkskogen som inte nämns någonstans i dokumentet är de omfattande massförekomster av mätarlarver som återkommande avlövar stora arealer björkskog och som i vissa fall genom interaktioner med andra arter (herbivorer, svampar och insekter) kan leda till att skogen föryngras dramatiskt (t.ex. Abiskodalen 1954-55) eller i vissa fall för en längre tid ersätts av mer eller mindre trädlösa, tundraliknande gräs och buskmarker (t.ex. Finland-Utsjoki 1965-66, (se Kallio, P. & Lehtonen, J. 1973), Sverige-sluttningen på nordsidan av Torneträsk 1964-65). En ny norsk studie av effekter av omfattande mätarangrepp på björkar på under-vegetationen indikerar att både smågnagare och

renars bete och "förekomst" påverkar vegetationen men på olika sätt (se t.ex. Jepsen et al, 2013).

Avsnitt: 7.7 Insatser för kulturmiljövärden, sidorna 123, 127, 129

SLU är positiva till Naturvårdsverkets förslag på en informationssatsning för att synliggöra och kommunicera kulturmiljövärden i fjällen. SLU är även positiva till att Statens fastighetsverk föreslås bidra i detta arbete då de har en gedigen kompetens när det gäller att synliggöra och kommunicera kulturmiljövärden genom naturvägledning och interpretation.

Det poängteras att länsstyrelser inom informationssatsningen föreslås synliggöra och kommunicera kulturmiljövärden med höga värden i ett urval områden utifrån en helhetssyn på landskapet. En helhetssyn är betydelsefull för att få med kulturmiljövärden, både i de delar av landskapet som ofta betraktas som kulturmiljö och de delar som uppfattas som natur eller "vildmark" men ofta är starkt kulturpåverkade.

Det nämns under konsekvensbeskrivningen att informationssatsningen innebär ett uppdrag till länsstyrelserna om att i huvudsak ta fram informationsmaterial, skyltning och så vidare. SLU vill här betona betydelsen av att även inkludera naturvägledning i uppdraget. Naturvägledning handlar, till skillnad från information, om att bidra till att besökare skapar förståelse för samt utvecklar känsla och relation till naturen och kulturlandskapet. För att nå dit krävs att man planerar aktivt för naturvägledning, tänker igenom dess syfte och förstår besökarnas behov och intressen.

Avsnitt: 7.8 Insatser för ledsystem, sidorna 130-137

SLU instämmer i behovet av uppgradering och översyn av fjällederna och problembeskrivningen under rubriken "Information och vägvisning saknas eller är inte enhetlig".

Anpassning och samordning av ledsystem, samt att satsa på närleder, är viktiga delar i arbetet. SLU genomför i år, genom Centrum för naturvägledning, ett uppdrag från Naturvårdsverket som handlar om att förbättra det arbete som rör information och naturvägledning till besökare. Det handlar till stor del om att tillgängliggöra information om lederna. Genom projektet har vi konstaterat att det finns en stor förbättringspotential. I *Strategin för miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö* föreslås en statlig satsning på närleder kring besöksmål samt leder för en till två övernattningar. SLU ser genom projektet att sådana närleder kan vara en del av lösningen. Generellt sett behöver ett tydligare besökarperspektiv införas när det gäller samordning och anpassning av ledsystem. Utgångspunkten bör vara den information som besökaren efterfrågar och behöver.

Det är angeläget att satsa på information till besökare innan besök, exempelvis genom beskrivningar av svårighetsgrad samt information och naturvägledning om kulturmiljö och upplevelser. En uppdaterad nationell standard för skyltning kan vara en del av lösningen. Mer konkreta förslag om information och naturvägledning kring fjälleder kommer från SLU i och med avrapportering av projektet under slutet av året.

SLU:s specifika synpunkter

Avsnitt 4.0 BAKGRUND

Avsnitt 4.1. Vi når inte miljö kvalitetsmålet, (s. 14)

I avsnitt 4.1. (s. 14) skrivs att fjällområdet "tillhör Europas mest opåverkade miljöer". I flera andra sammanhang i dokumentet framhålls att den långvariga markanvändningskulturen i form av renskötsel är en bidragande orsak till de höga naturvärdena. Termen 'opåverkad' är därför inte helt väl vald.

Kapitel 5 MILJÖ KVALITETSMÅLET STORSLAGEN FJÄLLMILJÖ

Avsnitt 5.1.1. Fjällområdets karaktär, sid. 15.

Renskötseln lyftas fram som viktig "... renbete bidrar till bevarandet av fjällandskapets höga natur- och kulturvärden...", vilket är bra, men samtidigt dras det inga slutsatser på värdet av annan tamboskap, det konstanteras att det "... är på väg att försvinna". Det hänger lite luften. Är renskötseln viktigt för natur och kulturlandskap borde fåbodar och fjälljordbruk också vara det. Det enda som står är att det är på väg att försvinna utan att man tar ställning.

Tillägg till avsnitt 5.1.1 bör göras om innebörden i det skydd som Natura 2000 (s. 15) ger i förhållande till formellt skydd i övrigt i Sverige. Detta gäller även avsnitt 7.6.

Avsnitt 5.1.2. Geografiskt område, sid. 18

Bra att man tar ett helhetsgrepp på renskötseln och inkluderar även vinterbetesmarkerna. Dock anges att renskötselområdet omfattar "cirka 40% av Sveriges yta". I avsnitt 6.2 (s. 34) skrivs att renskötsel "bedrivs på drygt hälften av Sveriges yta". Det råder med andra ord en otydlighet kring vad som är fastställt som renskötselområdets omfattning. Ett klargörande skulle kunna vara att det finns flera områdesdefinitioner, ibland används ett område som kallas "Plan 78" (SOU 2006:14) vilken utgör 47 % av Sveriges landareal. Detta område innefattar inte all vinterbetesmark som används idag. Summan av alla samebyars marker som nyttjas idag och finns definierad på Sametingets hemsida www.sametinget.se/underlag utgör 55 % av Sveriges landyta (Sandström et al., submitted for publ.).

Avsnitt 5.2.2. Utveckling av målbilden för precisering 2 Ekosystemtjänster, sid. 22

I avsnittet skrivs att det "kärva klimatet i den alpina regionen ska finnas kvar och ge upphov till det karga ...". Det är felaktigt att skriva att klimatet ska vara som det alltid har varit eftersom det styr inte människan över. Stryk eller omformulera texten.

Avsnitt 5.2.2 Utveckling av målbilden för precisering 5 Främmande arter och genotyper, sid. 24-25

SLU saknar referens på det pågående arbetet med förordningen om invasiva främmande arter här, vore värdefullt med åtminstone en referens, se: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/EU/Fakta-PM-om-EU-forslag/Forordning-om-invasiva-framman_H106FPM7/

Avsnitt 5.2.2 Utveckling av målbilden för precisering 7 Bevarade natur- och kulturmiljövärden, sid. 25-26

Dokumentet är mycket omfattande och upprepningar bör undvikas, t ex sista avsnittet på sidan 25 återfinns i sin helhet under "natur- och kulturmiljövärden" på sidan 26. SLU föreslår att det tas bort från den ena sidan.

Avsnitt 5.2.2 Utveckling av målbilden för precisering 8 Friluftsliv och buller, sid. 27

"Det ska finnas ledsystem...". Lägg till en referens (t ex det aktuella regeringsbeslut) som bekräftar detta samt lyft fram att det är det är länsstyrelserna och, i världsarvet Lapponia, Lapponiatjuottjuddus, som ansvarar för skötseln.

Avsnitt 5.3 Viktiga ekosystemtjänster och nyttor, sid. 28.

Enbart naturtyper som lyfts fram, arter bör läggas till.

Avsnitt 5.3.2 Fjällområdets naturkapital, sid. 29

Se över så att språket blir konsekvent, t ex inte använda "tipping point" sid 22 och "tippas över" (sid 29).

Resilient betyder inte enbart lättare återhämtning men även motståndskraft (se t ex: <http://www.miljomal.se/Miljomalen/16-Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/Preciseringar-av-Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/Ekosystemtjanster-och-resiliens/>).

Avsnitt 5.3.3 Nyttor och ekosystemtjänster i fjällområdet, sid. 30-32.

SLU saknar förslag på vad som bör göras för att uppfylla kraven i precisering "Fjällmiljöernas viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna". SLU anser att det inte tas ett helhetsgrepp vad gäller ekosystemtjänster. Det fokuseras i stort enbart på ekosystemtjänster kopplade till renskötsel. SLU föreslår att i etappmål om anspråk på fjällområdet (7.2) lägga till en kartläggning/sammanställning av fjällens ekosystemtjänster.

SLU önskar uppmärksamma att (sidan 30) unik biologiskt kulturarv inte är kulturarv utan biologiska spår som tidigare brukande efterlämnat i typ av

hävdberoende växter, hamlade träd eller träd med spår av barktäkt. se sid 26 *"Det biologiska kulturarvet som "är en del av den samlade biologiska mångfalden och utgörs av ekosystem, naturtyper och arter som formats, utvecklats eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet."*

Bra exempel på sidan 32 hur komplexa nyttor och tjänster kan vara.

Kapitel 6 PROBLEM – OCH AKTÖRSANALYS

Avsnitt 6.2 Verksamheter och aktörer i fjällen, sid. 34

"Renskötelsen bedrivs på drygt hälften av Sveriges yta". Siffran bör vara densamma som på sidan 18 *"Renskötselområdena omfattar sammantaget cirka 40 % av Sveriges yta".*

Avsnitt 6.2, Vindkraft, sid 39-40.

Sid. 39 *"att det i fjällvärden finns enstaka vindkraftverk eller ett fåtal verk i samma anläggning"* anser SLU är en värdering och inte en beskrivning. Dels saknas det information om vad som jämförs och dels vill SLU framhäva att antalet i sig inte nödvändigtvis spelar en roll, utan den påverkan som placeringen av verksamheten har på natur- och kulturvärden.

sid. 40 *"Renskötsel påverkas negativt åtminstone under anläggningsfasen"* är detta en slutsats baserat på Anna Skarins publikation? I så fall, lägg till den som referens. SLU undrar om effekten av de kvarvarande vägarna är inräknade i vindkraftens effekter?

Det finns även negativ påverkan utöver själva etableringsfasen, t ex får teknisk personal inte vistas nära vindkraftsverken om det finns is på rotorbladen då detta anser som farligt. Enligt Arbetsmiljöverket: *"De flesta risker berör de som arbetar på vindkraftverket men det finns problem som även kan gälla allmänhetens hälsa och säkerhet som till exempel risken för iskast."* Då kan man dra slutsatsen att detta kan påverka andra människor och djur i närområdet också. SLU föreslår att det ses över om detta även kan vara ett problem för renarna och i vilken omfattning. SLU anser att det inte är ett stort problem för allmänheten givet att kraftverken är skyldiga att skylta för risken inom en flera hundra meters radie, men det kan påverka renskötarens möjligheter att kontrollera hjorden och strörenar.

Avsnitt 6.2. Transportinfrastruktur, sid. 43

På vilka grunder baserar Naturvårdsverket slutsatsen att kapacitetsökningen av vägar *"i ett översiktligt perspektiv bedöms de inte ha någon avgörande negativ effekt på friluftslivet"*? SLU anser att vägar alltid har effekter. Dessa kan vara både direkta och indirekta, som ökat tryck på landskapet och främjandet av ytterligare förändringar (t ex Laurance, et.al. 2009. Impacts of roads and linear clearings on tropical forests. TREE 24(12), Laurance, et.al. 2014. A global strategy for road building. Nature 513,).

Avsnitt 6.2, Lantbruk, sid. 47

I beskrivningen rörande fäbodbruk finns det inga bedömningar, såsom man hittar under de andra verksamhetsdelarna, vilket leder till att det hänger i luften. Vad det är man vill säga om fäbodbruket behöver förtydligas.

Avsnitt 6.2, Friluftsliv och turism, sid. 48

Fundera på om informationen på sid 88-89 bör in här, framförallt det som rör att snöskotrarna har blivit mycket starkare och kan ta sig längre och i brantare terräng än förut.

Avsnitt 6.3 Fjällområden i framtiden, Var är fjällen 2050 till följd av klimatförändringarna? Sid. 50-51

Framtidsbeskrivningen blir lite för onyanserad och varifrån kommer dessa scenarier? Det vore bra att stödja framtidsprognoserna med referenser.

Avsnitt 6.3 Fjällområden i framtiden, Resursutvinningen ökar, sid. 53-54

Förklara akronymen "BRIC" och utveckla vad som menas med "tigerekonomierna".

Sveriges övergripande mål inom energi och klimat ...*"fler satsningar på styrmedel som gynnar vattenkraft, vindkraft och bioenergi kan komma att ske"*. Fundera på om det även kan läggas in förslag kopplat till att hitta styrmedel som motiverar en minskning av energiförbrukningen?

Det konstanteras att torvbrytningen kan öka *"Ökad efterfrågan kan innebära att utvinningen expanderar"*, men här finns det inget som säger vare sig torvbrytningen är önskvärd eller inte. SLU tycker att ett ställningstagande behövs.

Kapitel 7 VÄGEN FRAMÅT

Avsnitt 7.2.2 Varför ett ettappmål om anspråk på fjällområdet? Sid. 57-58

Sid. 57. I avsnittet skrivs att alla aktörer som verkar i fjällområdet behöver "ta en omfattande hänsyn till natur- och kulturmiljövärden samt friluftsliv och rennäring i sin pågående verksamhet". "Omfattande hänsyn" utöver lagkrav kan inte förutsättas.

Sid.58. Goda exempel på "samverkan och samråd" finns bland annat i arbetet med Vilhelmina Model Forest och Renbruksplanerna. I Renbruksplanen finns redan nu den mest kompletta sammanställningen av de olika markanvändarnas anspråk (Åtgärd 1)

Avsnitt 7.2.5 förslag till åtgärd, sid. 60-61

SLU anser att det vore önskvärt att även internationella åtaganden bör ingå i förslag till åtgärder och SLU uppmuntrar till att även presentera vilka delar av konventionerna som bör beaktas, t ex. artiklarna 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald (CBD) och mål 2: bevara och återställa ekosystemen och ekosystemtjänsterna inom EU:s strategi för biologisk mångfald.

Avsnitt 7.2.7 Konsekvensanalys, sid. 62

SLU önskar lyfta fram vikten av att använda samrådsaktörerna aktivt, från början till slut, t ex Sametinget, fäbodbrukarna, skogsnäringen, fisket, naturvårds- och friluftslivsorganisationer. Det är också önskvärt att Sametinget involveras tidigt i processen så att kunskapen om renskötselstatistik, samebyarnas renbruksplaner och annat underlag används på ett kostnadseffektivt sätt. SLU vill särskilt nämna många av fördelarna med att bygga vidare på det väl etablerade arbetet med renbruksplaner.

Avsnitt 7.3 Etappmål om förutsättningarna för ett betespräglat landskap, sid 63

I renbruksplanerna finns mycket av de åtgärder som Naturvårdsverket föreslår t.ex. finns där den enda sammanställningen om renens betesanvändning ("renens behov") för 50 samebyar och arbetet är väl förankrat hos "berörda aktörer" – 350 renskötare (Åtgärd 4, 6 och 7). I planen finns även renars GPS-data som ytterligare beskriver renens betesanvändning från tusentals renar i 30 talet samebyar (Åtgärd 4, 6, 7 och 8). I renbruksplanen finns verktyget "mina omvärldsfaktorer" som stöd för "Åtgärdsprogram för vägar, järnvägar och annan exploatering" (Åtgärd 1 och 2) och där finns en utvecklad stödfunktion för samråd under verktyget "mina samråd" (Åtgärd 3)

SLU föreslår att även annan tamboskap läggs till, framförallt i punkterna 6 och 8.

Avsnitt 7.3.2 sid. 64 -65

SLU saknar ett bredare perspektiv på hur de direkta och indirekta effekterna av ett varmare klimat inverkar på renar och smågnagare. En gissning är att man kan förvänta sig ytterligare effekter av en klimatförändring än ökad/minskad tillgång på föda. En annan fråga är kan beteende och populationsdynamik hos gnagare och andra organismer indirekt samverka/konkurrera med renarna. Förväntas vinterklimatet-nederbörd och temperatur bli mer eller mindre gynnsamt för renar och gnagare? Vad har det i så fall för konsekvenser? Mätarangrepp har börjat förekomma i nya områden och "nya" mätararter har börjat medverka i massförekomsterna. Det finns en pågående diskussion om hur mätares och smågnagares regelbundna fluktuationer kommer att påverkas i ett varmare framtida klimat och hur det i sin tur påverkar frekvensen av massförekomster. Det vore önskvärt med mer forskning på hur samspelet mellan klimat, betesdjur och andra "störningsorganismer" i förlängningen kan påverka växtsamhället och fjällekosystemen.

Avsnitt 7.3.2 1 Behov av renbete och annat bete, sid. 65

Det vore önskvärt att utveckla texten något. Tamdjuren betar olika, så beroende av hur man vill att ett område ska se ut och vilka utmaningar som finns är val av betesdjur viktigt, t ex vill man bli av med buskar är getter ett effektivt sätt att göra det på.

Avsnitt 7.3.2.2 Renskötselns förutsättningar, sid. 65-67

Renskötselns utmaningar tar enbart upp lokala förutsättningar och utmaningar. Det vore intressant att även se på det från andra vinklar. T ex i ljuset av att det har konstanterats (sid 35) att konsumtionen av renkött har legat stabilt de senaste decennierna samtidigt som konsumtionen av andra köttslag har ökat, dyker det upp frågor. I första hand vore det intressant att veta varför det är så, t ex om efterfrågan inte har ökat eller om produktionen är för låg. SLU föreslår att även denna aspekt blir belyst i det vidare arbetet.

Fundera på om man ska skriva om meningen *"har en väsentlig lägre nettointkomst än svenska män, ..."* även om det är ett citat från Statens folkhälsoinstitut, där det uppenbarligen har missats att samerna också är svenskar, ser det bättre ut med en omskrivning, t ex *"väsentlig lägre än icke renskötande svenska män"*

Avsnitt 7.3.3 Om och på vilka grunder det finns behov av regional anpassning av etappmålet, sid.68

I avsnitt 7.3.3 (s. 68) om betesprägling och förutsättningar för renbete för boreal skog och myrar, samt 7.3.8.1 (s. 81) om inventering av fjäll och myr, efterfrågas fler och nya inventeringar. SLU vill påpeka att en reviderad inventeringsmanual inom renbruksplanen har nyligen tagits fram för skogsland, och nya inventeringsmanualer har tagits fram för kalfjäll och myr. Detta arbete har gjorts inom Interreg BSR "Baltic Forest" (institutionen för skoglig resurshushållning, SLU).

Avsnitt 7.3.4 Etappmål i ett internationellt perspektiv, sid. 69

Ta bort meningen *"särskilt kalkrika varianter, så kallad Dryashed"*. Det blir för detaljerat att lyfta fram en ekologisk undertyp när uppföljning och övervakning fokuserar på naturtypsnivå (i detta fall alpina rishedar).

"Nedom skogsgränsen i fjällen finns flera naturtyper enligt art- och habitatdirektivet som kräver betes- eller slåtterhåvd för bevarande av god status"
SLU anser att myrmarkerna också bör beaktas i detta sammanhang. Ett pågående kunskapssammanställningsprojekt (Axelsson Linkowski, W. in prep.) om renbete och myrar mellan Sametinget och Centrum för biologisk mångfald, visar att på grund av allt större intrång kan allt fler myrar inte användas av renskötseln och kan därför inte betas och trampas. Detta kommer troligen få konsekvenser för myrarnas status – och behöver följas upp inom miljöövervakningen.

Natura 2000 och Annex 1 habitat tas upp i avsnitt 7.3.4 (s. 69). Här kan SLU nämna att det finns nya data insamlade inom Terrester Habitatuppföljning (THUF) och EU Life Monitoring of Terrestrial Habitat (MOTH) som är under rapportering

Avsnitt 7.3.5.2, Åtgärd 8. Forskning och forskningsinfrastruktur, sid. 72

Otydligt vem som ansvarar för forskningsprogrammet och för finansieringen av denna åtgärd.

Avsnitt 7.3.6.2.4 Riksentressen för rennäring, sid. 75

Det blir otydligt när det först står *”Områden som är av riksintresse för renbete ska skyddas mot sådana åtgärder”* när det i nästa mening står *”Om ett projekt eller en plan berör ett område av riksintresse ska en miljökonsekvensbeskrivning göras”*. Förtydliga vad som avses och om det omfattar all verksamhet eller bara när olika riksintressen står emot varandra.

Avsnitt 7.3.6.2.5 Renbruksplaner, sid. 75

”Viktiga delar i arbetet med renbruksplanerna har varit att samebyarna genomför en beteslandsindelning där olika värdekärnor ur renskötselns perspektiv identifieras med hjälp av satellitbilder, fältinventeringar och lokal kunskap. En annan viktig del är att utveckla och kvalitetssäkra renbruksplanerna genom att använda data från GPS-märkta renar”.

SLU föreslår att meningen: *”En annan viktig del är att utveckla och kvalitetssäkra renbruksplanerna genom att använda data från GPS-märkta renar”* – tas bort, då det uttrycker en uttalad misstro mot renskötarens lokala kunskap, och föreslår att det ersätts med:

”Viktiga delar i arbetet med renbruksplanerna har varit att samebyarna genomför en beteslandsindelning där olika värdekärnor ur renskötselns perspektiv identifieras med hjälp av satellitbilder, fältinventeringar, lokal kunskap och använda data från GPS-märkta renar”.

Avsnitt 7.3.7 Förslag till uppföljning, sid. 77-78

Mätetalen som föreslås överlappar till stor del och kan med fördel ses över, t ex antal kalvar som går till slakt kan vara ett resultat av flera faktorer. Det är inte uppenbart vad som ligger i mätetalet *”utveckling för antalet renskötsel företag”*. Exempelvis kan vajornas fekunditet eller dräktighetsprocent användas för att studera stress av rovdjur eller kondition hos vinterhjorden.

Avsnitt 7.3.8.1 Åtgärd 1 Åtgärdsprogram vägar och järnvägar sid. 79

SLU tycker att detta är mycket viktigt och helt i linje med arbetet med grön infrastruktur.

Avsnitt 7.3.8.1 Åtgärd 5 Statistikansvar till Sametinget, sid. 82

SLU önskar ett förtydliganden i texten vad som förväntas av oss, t ex är det en utökning av redan befintlig övervakning genom nationell inventering av landskapet i Sverige (NILS) eller något annat?

Avsnitt 7.3.8, Åtgärd 7 Kunskapssammanställning om renens och renskötselns betydelse för biologisk mångfald och landskapsvärden, sid. 83

SLU instämmer i att Naptek vid Centrum för biologisk mångfald bör få en roll i detta arbete.

Avsnitt 7.4 Etappmål, om terrängkörning, sid. 87-109

Kapitlet innehåller mycket bra information om vad som gäller och tar ett helhetsgrepp.

SLU vill också tillägga att i renbruksplanen finns verktyget för "mina terrängkörningsplaner" använt i ett tiotal samebyar (Åtgärd 1, 2, 3, 4, 5, och 6). Gäller även för avsnitt 7.8.

Avsnitt 7.4.3 Behov av regional anpassning av etappmålet, sid. 94

SLU instämmer i att syftet med etappmålet bör gälla hela landet.

Avsnitt 7.4.4.1 Åtgärdsfält statlig utredning om terrängkörning, sid 95

SLU instämmer i förslaget om att utreda dagens moderna terrängkörning i sin helhet.

Avsnitt 7.4.4.3 Åtgärdsfält kartläggning av leder för minskad störning från terrängkörning, sid 97-98

SLU önskar lyfta fram ett transportmedel som inte tas med här och det är cykel. Att ta sig fram på cykel i naturen, i fjällen såväl som i låglandet har blivit mycket populärt och är en växande motionstrend. Säsongen 2012/2013 såldes ca 550 000 cyklar (<http://www.svenskcykling.se/category/trender/>, 30 september 2013). En cyklist rör sig tyst och kan komma snabbt och överraskande, vilket kan vara stressande för såväl de som tar sig fram till fots som för djurlivet. Dessutom, eftersom de flesta turleder och motionsstigar är anlagda för de som rör sig till fots (se t ex: <http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Allemansratten/Det-har-galler/Cykling/>) kan en cykel ofta fysisk påverka stigen på ett icke önskvärt sätt. Det finns många exempel på att stigarna breddas när cyklister och vandrare delar på stigen, bland annat som en följd av att det kan samlas sig vatten i spåren efter cykelhjulen. SLU föreslår att även inkludera cykel vid arbetet av kartering av leder och, i linje med det som föreslår för motoriserade transportmedel, se över om det finns leder där detta fortskaffningsmedel inte är lämpligt. Det är också viktigt att informera om vilka riktlinjer och regler som gäller vid cykling i naturen.

Avsnitt 7.4.5.1 Förslag till nytt styrmedel, Styrmedel 1 Gränsvärden för bulleremission, sid. 101

SLU instämmer i förslaget om att införa bullerkrav på terrängskotrar.

Avsnitt 7.5 Insatser för områden med särskilda betesbehov, sid. 110

SLU instämmer i förslagen om att inventera områden med särskilda betesbehov samt utreda förutsättningar för jordbruk och djurhushållning.

Avsnitt 7.5.2 förslag till åtgärder, sid. 112

SLU anser att roller och kriterier för att identifiera "*särskilt viktiga miljöer*" för bete behöver preciseras.

Avsnitt 7.5.3.1 Åtgärd 1 förstudie för inventering av områden med särskilda behov, sid. 113.

SLU undrar vilka "*samverkansaktörer*" som avses i meningen "*De som berörs av förslaget är i första hand Jordbruksverket och Naturvårdsverket samverkansaktörerna och i andra hand, länsstyrelser, Sametinget och Riksantikvarieämbetet.*"

Avsnitt 7.6 Insatser för särskilt värdefull natur, sid. 115

SLU instämmer i förslagen om insatser för särskilt värdefull natur.

Avsnitt 7.6.1.1. Otillräckliga skyddsåtgärder, sid. 119

SLU undrar varifrån informationen om att "*mossor och lavar har minskat mest*" kommer ifrån. Det bör läggas till en referens.

Avsnitt 7.7. Insatser för kulturmiljövärden, sid. 123-127

SLU vill tillägga att i renbruksplanen finns underlaget för en kostnadseffektiv grundinventering av kulturmiljöer under verktyget "*min kulturmiljöplan*" (Åtgärd 1, 2 och 3)

Avsnitt 7.7.1.1. Myndighetsansvar, sid. 126-128

Lägg till "*Havs-och vattenmyndigheten*" (HaV) i sista meningen (sid 126) "*Ansvar för att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus ...*" sjöar och vattendrag är en viktig del av fjällen, vilket har identifierats i detta dokument, och där ligger myndighetsansvaret på HaV.

SLU instämmer i förslaget (sid. 128) om fortsatt stöd till resterande fäbodan och fjällägenheter i drift samt fjällbondekulturen i södra delen av fjällen. Dock, om det identifieras viktiga betesområden (punkt 7.5) bör även dessa ingå.

Avsnitt 7.8 Insatser för ledsystem, sid. 132.

SLU undrar på vilka grunder påståendet om att "*Kompletterande ledsystemer saknas i vissa områden*" påverkar lokalboendes möjligheter att ta del av fjällandskapet. Eftersom enkäten inte har sammanställts är det svårt att överblicka hur stort problemet med bristen av t.ex. närleder är för lokalboende för att ta del av fjällandskapet.

Avsnitt 7.9 Justerat myndighetsansvar, sid. 137

SLU instämmer i förslaget om att utse Sametinget till myndighet med ansvar i miljömålssystemet.

Kapitel 8 KONSEKVENSANALYS OCH ANALYS AV FÖRSLAGETS KOSTNADSEFFEKTIVITET

Avsnitt 8.1.3. sid.139

SLU anser att eftersom: "*Ekosystemens status utsätts dock för ett ökande hot och kan i framtiden komma att degraderas till följd av de drivkrafter som leder till ökad negativ påverkan på fjällområdet. Detta är särskilt viktigt då kunskapsbristen är stor om vilken påverkan som fjällområdets ekosystem tål.*" Är det synnerligen viktigt att iakttä försiktighetsprincipen rörande beslut som påverkar fjällområdets ekosystem.

BILAGOR

Bilaga 4. Precisering 3 Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till fjällandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer, sid. 187

SLU föreslår att i kolumnen "Hävdgynnad naturtyp" lägga till "öppna mossar och kärr", "rikkärr" och "apamyrar" i kategorin "2 = periodvis hävdgynnad".

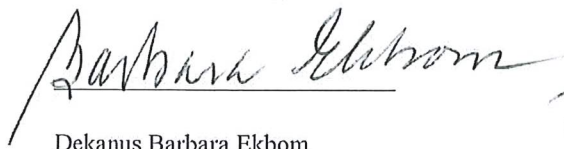
Bilaga 5. Exempel på planering av vindkraft i Gällivare kommun, sid 209-211.

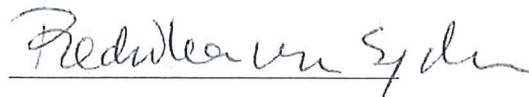
Vad är det som avses med denna bilaga? Det är ett exempel på hur vindkraftsfrågan har hanterats i en kommun, men om det lyfts fram som ett önskvärt sätt att hantera den på eller inte framgår ej.

Beslut om innehållet i detta yttrande har, efter delegation från rektor, fattats av dekanus för naturresurser och jordbruksvetenskap efter föredragning av remisshandläggare Fredrika von Sydow. Svaret har utarbetats av Wenche Eide vid ArtDatabanken; Weronika Axelsson Linkowski och Malgorzata Blicharska vid Centrum för biologisk mångfald; Per Sandström, Stefan Sandström och Gun Lidestav vid institutionen för skoglig resurshushållning; Per Sonnvik vid Centrum för naturvägledning, institutionen för stad och land; Johan Svensson vid

SLU:s yttrande över remiss från Miljödepartementet angående Naturvårdsverkets redovisning av regeringsuppdraget att ta fram ett förslag till en strategi för miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö (M2014/1412/Nm).

institutionen för vilt, fisk och miljö; Birgitta Åhman vid institutionen för husdjurens utfodring och vård samt Helena Bylund vid institutionen för ekologi.


Dekanus Barbara Ekbon



Remisshandläggare Fredrika von Sydow